

BIBLIOTEKARZ



Stowarzyszenie
Bibliotekarzy
Polskich

Rok założenia 1917

1/2010

Barbara Budyńska

Biblioteki powiatowe

– otoczenie prawne, idea, modele

Jadwiga Sadowska

Na marginesie zarządzania

– satysfakcja, czyli zadowolenie z pracy

Anna Kleiber

Wygrać ze stereotypami

Jan Ciechorski

Nagroda roczna

dla dyrektora biblioteki publicznej

Sprawozdania i relacje

Konferencja „Nowe trendy w technologii: biblioteki pomiędzy Web 2.0, siecią semantyczną i technikami wyszukiwawczymi”¹

W sierpniu (19-20.08.2009) odbyła się we Florencji konferencja „Emerging trends in technology: libraries between Web 2.0, semantic web and search technologies” zorganizowana przez IFLA Information Technology Section, Libraries and Web 2.0 Discussion Group oraz Fondazione Rinascimento Digitale, włoski bank sponsorujący przedsięwzięcia digitalizacyjne. Była to jedna z prekonferencji satelickich poprzedzających właściwą konferencję IFLA w Mediolanie.

Spotkanie poświęcone było nowym technologiom w serwisach bibliotecznych, związanych z kierunkiem Web 2.0, siecią semantyczną i technologiami wyszukiwania.

Wystąpienia pierwszego dnia, dotyczące przede wszystkim zagadnień teoretycznych, wprowadziły uczestników w tematykę konferencji. Drugi dzień poświęcony był zastosowaniom praktycznym nowych technologii.

Wykład wprowadzający: „Library 2.0 – gdzie byliśmy i dokąd idziemy” wygłosił Stephen Abram (MLS, FSLA, Canada), który zwrócił uwagę na znaczenie globalnych zmian, wynikających z nowych technologii internetowych, związanych z trendami Web 2.0 i Web 3.0, dla rozwoju usług bibliotecznych. Podkreślił, że

w obliczu światowego regresu w korzystaniu z bibliotek ważna jest współpraca między organizacjami, bibliotekami, a także między bibliotekarzami na świecie, której platformą mogą być serwisy społecznościowe. Bibliotekarze muszą umieć i chcieć aktywnie korzystać z takich serwisów jak MySpace, Facebook, YouTube, prowadzić blogi, czy mikroblogi (Twitter). Zadaniem bibliotekarzy jest nadać za nowymi technologiami, obserwować użytkowników, nie stawiać im barier i doceniać indywidualne potrzeby. Według Abrama działalność bibliotek musi być ukierunkowana na użytkownika, a usługi biblioteczne, oprócz oczywistych wartości edukacyjnych, powinny cechować się wygodą, prostotą, a nawet zawierać elementy zabawy. Biblioteki muszą tworzyć „trzecią przestrzeń” – platformę uczestnictwa i współpracy dla użytkowników. Przyszłość bibliotek zależy od ich zdolności do włączenia się w ogólnoświatowe tendencje, od nadążania za potrzebami użytkowników, ich umiejętnościami i przyzwyczajeniami do udogodnień nowych serwisów.

Analizy trendów Web 2.0 i Web 3.0 w kontekście zastosowań bibliotecznych dokonał Nicola Benvenuti (University of Florence) w wystąpieniu: „Osobiste środowiska informacyjne stawiają wyzwania przed bibliotekami cyfrowymi w Web 2.0”. Konsekwencją rozwoju serwisów jest potrzeba opracowania narzędzi umożliwiających wyszukiwanie informacji wśród zalewu niepowiązanych ze sobą danych. Benvenuti zauważył, że obecny etap rozwoju sieci, znaczenie „kolektywnej inteligencji” i wytwarzanie przez serwisy społecznościowe treści informacyjnych zmienia pojęcie „informacji”, czyniąc je trudnym do zdefinio-

wania. Integracja katalogów bibliotecznych ze społecznymi narzędziami sieciowymi (tagowanie, rankingi tworzone przez użytkowników) nie stała się jeszcze praktyką biblioteczną, gdyż brak na razie istotnych doświadczeń z tego rodzaju prób, takich jak np. Penn-Tag (http://tags.library.upenn.edu/help/what_is_penn-tags), narzędzie umożliwiające wyszukanie, uporządkowanie i współużytkowanie „ulubionych” źródeł elektronicznych. Nie potwierdzone zostały w dostateczny sposób użyteczność i znaczenie takich rozwiązań, a ich skuteczność może być dowiedziana dopiero przy osiągnięciu pewnej „krytycznej masy” uczestników. Potrzeba powiązania olbrzymiej ilości informacji zawartych w sieci i udostępnienia ich użytkownikom w postaci usystematyzowanej wiedzy otwiera serwisy biblioteczne na zastosowanie sieci semantycznej. Podstawą jest tu wykorzystanie danych strukturalnych. Benvenuti pokazał w ten sposób przejście od kierunku Web 2.0 do Web 3.0. Jako przykłady semantycznych baz danych wykorzystujących udział społeczności sieciowych Benvenuti wskazał DBpedię, Fawiki, Freebase. Za główne kierunki rozwoju serwisów bibliotecznych uznał indywidualizację profilu użytkownika oraz system zarządzania informacją, umożliwiający, dzięki otwartości danych i zastosowaniu danych strukturalnych, szybkość wyszukiwania i filtrowanie informacji pod kątem użytkownika.

O personalizacji systemów bibliotecznych w bibliotekach włoskich i roli jaką odegrał w transformacji bibliotek trend Library 2.0 mówiła Laura Rinnovati (David Luin Memorial Library, Włochy). W swojej prezentacji: „Badanie wykorzystania i roli Library 2.0 w transformacji zindywidualizowanych usług informacyjnych we włoskich bibliotekach” przedstawiła wyniki badań (telefonicznych i ankietowych) przeprowadzonych wśród bibliotek włoskich nt. zastosowania technologii Web 2.0 w serwisach bibliotecznych. Badania te miały dać odpowiedź na pytanie, jakie jest zdanie bibliotekarzy na temat innowacji Web 2.0 i określić tendencje we wprowadzaniu rozwiązań typu 2.0 w bibliotekach włoskich.

Narzędziami Web 2.0 najczęściej używanymi w bibliotekach włoskich okazały się aplikacje Google, kanały RSS, blogi, wiki. Badania pokazały, że chociaż rozwiązania typu Library 2.0 są doceniane w bibliotekach włoskich, to jednak nie zawsze stosowane są w praktyce, gdyż wymagają pewnych umiejętności technologicznych i wśród bibliotekarzy, i wśród użytkowników. Stwierdzono też, że jest za wcześnie, ze względu na krótki stosunkowo okres używania technik 2.0, na określenie ich rzeczywistego wpływu na poprawę usług bibliotecznych. Uznano potrzebę opracowania poradnika „dobrych praktyk” do wdrażania narzędzi Library 2.0 w bibliotekach włoskich. Jednym z pozytywnych wniosków było stwierdzenie, że wprowadzanie technik 2.0 pomaga w opracowaniu nowych modeli usług bibliotecznych. Podkreślano jednak, że pracownikom bibliotek brak czasu na projektowanie strategii wprowadzania inno-

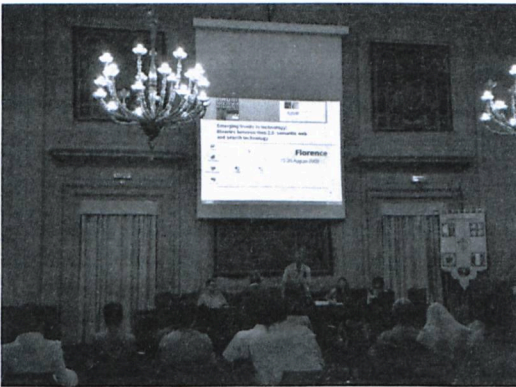
wacji technologicznych, a wdrażanie nowych narzędzi przed rozpoznaniem rzeczywistych potrzeb użytkowników nie zawsze jest dobrym rozwiązaniem.

Zagadnienia uczestnictwa portali społecznościowych, takich jak Flickr, YouTube, Wikipedia, Yahoo, serwisów typu Q&A (pytanie i odpowiedź) w tworzeniu sieciowych zasobów wiedzy dotyczyło wystąpienie Pniny Shachaf (Indiana University, USA). Niezwykle wzrost popularności serwisów Q&A, świadczonych przez wspólnoty wolontariuszy, współpracujących online (spełniających zresztą podobne usługi jak biblioteki – gromadzenie, organizowanie i udzielanie informacji), pokazuje, że jest zapotrzebowanie na odpowiedzi szybkie i niewymagające od odbiorców znacznego wysiłku. W cytowanym przez prelegentkę raporcie analitycznym (*Harper, at all. Predictors of answer quality in online Q&A sites. Conference on Human Factors in Computing Systems. Florence, 2008 ACM*) porównano jakość usług informacyjnych bibliotek z serwisami społecznościowymi Q&A, oceniając uzyskane odpowiedzi pod względem takich cech, jak niezawodność (dokładność, kompletność, sprawdzalność), szybkość reagowania i wiarygodność. Okazuje się, że jakość serwisów, bazujących na technice wiki, pomimo że są tworzone przez wolontariuszy, nie jest gorsza od bibliotecznych usług informacyjnych. Dzięki dynamice, otwartości, współpracy wielu osób, użytkownicy dostają szybkie, dokładne i kompletne odpowiedzi. Jednakże serwisy takie nie różnicują odbiorców według ich stopnia wykształcenia, specjalizacji czy szczególności informacji jakiej potrzebują. Odbiorcy tych informacji muszą sami ocenić, które z nich są bardziej wartościowe, przydatne i wiarygodne. Raport wykazał, że witryny Q&A przewyższają w pewnej mierze usługi biblioteczne, ale w przypadku pytań trudniejszych, bardziej wyspecjalizowanych, nadal istnieje zapotrzebowanie na wiedzę i umiejętności bibliotekarzy.

Realizacja idei sieci semantycznej jest inicjatywą Linked Data, którą przedstawiła w swym referacie Emmanuelle Bermes (Bibliothèque nationale de France). Linked Data jest to implementacja sieci semantycznej, oparta na modelu zapisów metadanych RDF (*Resource Description Framework*), wykorzystującym różne standardy metadanych (DublinCore, FOAF, OWL). Pomysł narodził się w 2007 r., a jego celem jest powiązanie rozlicznych baz danych i informacji z serwisów społecznościowych, egzystujących dotąd jak izolowane wyspy, w postaci jednej globalnej bazy danych. Jest to okazja dla bibliotek do tworzenia i szerokiego udostępniania zasobów wiedzy, opracowanych na wysokim poziomie, przy użyciu otwartych danych i wykorzystaniu technologicznych ram do budowy aplikacji Web 2.0. Inicjatywa ta wydaje się jednym z najbardziej obiecujących zastosowań sieci semantycznej dla bibliotek, gdyż operuje na tzw. krytycznej masie danych i nie wymaga stosowania skomplikowanego modelowania ontologicznego, opierając się na prostej konwersji danych RDF.

Przykładem implementacji Linked Data jest połączony katalog szwedzkich bibliotek – Libris (<http://libris.kb.se>), który opisał w swym referacie „Uwidocznienie danych bibliotecznych jako Linked Data” Martin Malmsten (Royal Library of Sweden). Publikacja informacji bibliograficznych jako Linked Data pozwala, dzięki standaryzacji zapisu i modeli interpretacji danych, na integrację danych bibliograficznych z innymi danymi w sieci. Wszystkie obiekty przedstawia się w postaci (URI) czyli każdy autor, każdy tytuł ma swój unikalny identyfikator. Dane są opisane w standardach DC, SKOS, FOAF i Bibliontology i zawierają liczne odniesienia do innych zbiorów danych, przede wszystkim do Dbpedii. W referacie przedstawiono kolejne działania prowadzące do udostępniania katalogu Libris jako implementacji Linked Data, poczynając od otwarcia danych, stworzenia API (aplikacji programistycznych pozwalających na wyselekcjonowanie danych), poprzez eksport danych, wybór identyfikatorów obiektów, konwersje ze standardu MARC do RDF, mapowanie tabeli, aż do wykorzystania języka zapytań SQL przy powiązaniu katalogu z DBPedia.

Drugiego dnia konferencji odbyła się sesja poświęcona praktycznym zastosowaniom nowych technologii.



Sala obrad – Uniwersytet Florencki

Do najciekawszych wystąpień zaliczyć należy prezentację Anne Christiansen (State and University Library Hamburg) na temat projektu beluga – katalogu nowej generacji („Katalogi następnej generacji: Co myślą użytkownicy? Wnioski z projektu beluga w Hamburgu”). Główną uwagę autorka skupiła jednak nie na samym projekcie, a na wynikach testów przeprowadzonych przez specjalnie powołane zespoły oraz wybrane grupy użytkowników. W zamierzeniu autorów projektu testowanie będzie procesem ciągłym, mającym wpływ na ostateczny kształt katalogu. Uwagi dotyczące funkcjonalności katalogu, jego interfejsu i możliwości rozbudowy zgodnie z zasadami biblioteki 2.0, mają ogromny wpływ na projekt, który nieustannie ulega modyfikacji. Wyniki

przeprowadzonych testów okazały się niejednokrotnie bardzo zaskakujące dla twórców belugi. Projekt dotyczy stworzenia katalogu zawierającego dane bibliograficzne wszystkich bibliotek w Hamburgu i okolicy. Prace zaczęto od stworzenia odpowiedniego narzędzia i powiązania go z systemami, które są używane w pięciu uniwersytetach w Hamburgu (OLAT, Blackboard, StudIP, Moodle i CommSy). Prototypy belugi zostały przetestowane przez różne grupy użytkowników. Badania zostały przeprowadzone w University of Rochester (USA) i w Arhus (Dania). Wyniki testów pokazały duże zainteresowanie personalizacją wyszukiwań, szczególnie przy możliwości tworzenia spisów literatury. Rezultaty badań okazały się dość zaskakujące. Studenci nie chcą udostępnić wyników swoich prac, w tym przypadku wykazów bibliograficznych, innym użytkownikom. Odrzucono pomysł uzupełnienia katalogu metadanymi z Amazon, optując za neutralnością katalogu. Testujący odrzucili również możliwość dołączania recenzji oraz opinii użytkowników spoza kręgów akademickich. Zaskoczeniem była negatywna reakcja użytkowników na prostotę interfejsu, a szczególnie na brak bardziej zaawansowanych możliwości wyszukiwawczych. Ten sposób wyszukiwania jest mało wykorzystywany w obecnych katalogach, a jednak okazało się, że użytkownicy stale szukali takiej możliwości. Badania wykazały, że studenci często nie są jednak pewni mechanizmów wyszukiwawczych katalogu i potrzebują wsparcia bibliotekarzy. Sugestia sporządzenia bibliografii przez profesorów i umieszczenia ich na stronach katalogów została odrzucona przez ok. połowę uczestników. W przyszłości bierze się jednak pod uwagę możliwość współpracy kadry profesorskiej i specjalistów w danej dziedzinie nad wybrnymi bibliografiami. Planuje się też uzupełnienie katalogu o atrakcyjne wizualizacje. Katalog nowej generacji przekształciłby się w ten sposób w wirtualne centrum wiedzy.

Zagadnienia otwartości dostępu do danych bibliotecznych w sieci i wykorzystania nowych technologii w procesie współpracy między bibliotekami dotyczył referat przedstawicieli OCLC, Thoma Hickey'a i Janifer Gatenby pt. „Otwarcie danych bibliotecznych do wykorzystania i powiązania w skali Sieci”. OCLC to największa baza danych bibliotecznych o światowym zasięgu. Autorzy przypomnieli, że z jego usług korzysta obecnie ok. 70 000 bibliotek w 220 krajach. Katalog liczy ponad 130 milionów rekordów. Najważniejszym dziełem OCLC jest baza bibliograficzna WorldCat, która umożliwiła szybkie odnalezienie poszukiwanych dokumentów, a także zamówienie ich za pomocą wypożyczeń międzybibliotecznych. Serwis stanowi bardzo ważne źródło informacji uzupełniane z różnych źródeł, m.in. katalogów bibliotecznych, katalogów wydawców, Wikipedii, Amazon, WeRead i innych internetowych źródeł informacyjnych. Stosowane są także rozwiązania typu mashup czy tzw. głębokie linki. Dodane są też infor-

macje oceniające, takie jak opinie użytkowników, poziom „oglądalności”, recenzje, listy, tabele rankingowe. Dużo uwagi autorzy poświęcili usługom WorldCat API, WordCat Identities, VIAF, xISBN, umożliwiających pozyskiwanie i łączenie danych z różnych systemów. Proces ulepszenia serwisu WorldCat jest możliwy dzięki otwartości twórców na nowe technologie, na ciągłe przekształcanie zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami i światowymi tendencjami, a także dzięki umiejętności dobrego zarządzania i międzynarodowej współpracy.

Interesujący referat na temat Web 2.0 w bibliotekach szkockich wygłosili G. Hanlon i P. Robertson (Scottish Library & Information Council). Podkreślili oni nieufność, z jaką przekonywano się do rozwiązań Web 2.0. We wrześniu 2007 r. zaczęto przyglądać się tym zjawiskom pod kątem wpływu, jaki mogą mieć na biblioteki. W końcu zdecydowano się na włączenie usługi Web 2.0 do serwisu SLAINTE (Scottish Libraries Across the INTEmet), tworząc SLAINTE 2.0. W efekcie do interfejsów wielu szkockich bibliotek, jak np. The National Library of Scotland (NLS), dodano m.in. blog (Wordpress), Micro-blog (Twitter), Flickr, SlideShar, YouTube i Delicious, które wyraźnie wzbogaciły tradycyjne katalogi.

Projekt wykorzystujący narzędzia Web 2.0 adresowany do dzieci przedstawił Heyem Al. Hayek (Qattan Center for the Child Gaza): „Projekt My Electronic library 2.0: eksperyment Web 2.0 w arabskich bibliotekach”. Projekt elektronicznej biblioteki powstał z myślą o dzieciach mieszkających w strefie Gazy. Celem eksperymentu była chęć przełamania wymuszonej izolacji, w której znalazły się dzieci na wskutek wydarzeń politycznych. Serwis, dzięki użyciu nowoczesnych technologii związanych z Web 2.0, daje dzieciom możliwość wymiany informacji, opinii i doświadczeń z rówieśnikami na całym świecie, poprzez blogi czy filmy na YouTube. My Electro-

nic Library, oprócz zabawy i komunikacji, ma też wspierać różne sposoby uczenia się i dostarczać treści edukacyjne w postaci tekstów lektur czy encyklopedii. Uczestnikami projektu są dzieci, ich rodzice lub opiekunowie. Główną wartością My Electronic Library jest bezpośrednie zaangażowanie dzieci w tworzenie treści serwisu w postaci blogów, informacji o sobie w FaceBook czy wystaw ulubionych książek.

Konferencja pokazała, że rozwój nowych technologii związanych z Internetem w ciągu ostatnich kilku lat dał bibliotekom nowe możliwości, ale postawił też przed nimi nowe wyzwania. Umożliwił tworzenie takich usług, jak personalizację interfejsu OPAC, interaktywny udział użytkowników, wyszukiwanie semantyczne z wielu źródeł, różnego rodzaju wizualizacje wyników, możliwość korzystania ze źródeł sieciowych w celach badawczych. Jednocześnie nowe technologie stworzyły sytuację, w której biblioteki są tylko jednym ze źródeł informacyjnych, i to nie tym najwygodniejszym dla użytkownika. Wniosek jaki wyłania się z referatów konferencyjnych, dyskusji kulturalowych, czy własnych doświadczeń uczestników konferencji jest taki, że biblioteki muszą zwiększyć zakres usług zaspokajających określone potrzeby użytkowników.

Maria Miller

(miller@bg.pw.edu.pl)

Małgorzata Wornbard

(wornbard@bg.pw.edu.pl)

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

PRZYPIS:

¹ Polskie wersje tytułu konferencji i referatów sporządzone zostały przez autorki sprawozdania. Wersje angielskie dostępne są pod adresem <http://www.ifla2009sa-telliteflorence.it/meeting3/program/program.html>